

KUTATÁS

HORN ILDIKÓ

HENDRICK GOLTZIUS: SOMLYÓI BÁTHORY BOLDIZSÁR KÉPMÁSA, 1583

Somlyói Báthory Boldizsárról az öccse, Báthory András bíboros által Barczewóban, 1598-ban felállított síremlék fekvő szobrán kívül korábban nem ismertünk semmilyen más ábrázolást. A múzeumi internetes adatbázisok folyamatos kiépülésének köszönhetően azonban előkerült egy 1583-ban készült képmása, amely több múzeumban is fellelhető.¹ A metszet kép nélküli leírása szerepel ugyan korábbi nyomtatott katalógusokban is, de ezekben csak véletlenszerűen lehetett volna rábukkanni.²

A 280 × 170 milliméter nagyságú metszetet Báthory Boldizsár égre magasodó, enyhén balra forduló, egész alakos portréja tölti be. A képen források alapján franciának tartott, a nyugat-európai divatot tükröző öltözetet visel. Lábán egyszerű és könnyű cipellő, nyakán körgallér. Báthory a jobb kezét csípőjén, bal kezét pedig nyugati típusú lovassági kardján nyugtatja. Feje fölött életkora és nevének (Balthasar Báthory de Somlyó) kezdőbetűi láthatóak: *B. B. D. S. AETAT 22*. A jobb felső sarokban a Báthoryak sárkányfogás címerének erősen stilizált, szinte geometriai formává leegyszerűsített változata szerepel. A címert a kör alakú keretben szereplő jelmondat és évszám veszi körül: *Sua quemq[ue] ornat virtus 1583*.³ A metszet bal alsó sarkában a szerzőre utaló *H. Goltzius fecit* felirat látható. A kép alatt a metsző hagyott alsó margót — ide általában a személyre vonatkozó találó verset vagy mondást szoktak nyomtatni —, de ez esetben ez üresen maradt.

A kép háttere nem egységes: a hegyes-erdős tájképben, egy kis dombvonulattal elválasztva két különböző esemény látható. Baloldalt egy vadászjelenet: egy sólymot tartó lovas vadászokkal és hajtókkal nyulat űz. A kép jobb oldalán viszont csa-

tajelenetet láthatunk. Távoli vár előterében a Báthory-zászló alatt rohamozó pikás csapat csap össze a feléjük zúduló nyílzáporban gyalogos katonákkal. A háttér szorosan kapcsolódik Báthory Boldizsár egyéniségéhez: egyrészt a család minden tagjára jellemző, már-már legendás vadászszenvedélyre, másrészt pedig a közelmúltban elért katonai sikereire mutat rá. A csatajelenet minden bizonnyal Pskov ostromára (1581. szeptember–1582. augusztus) utal, ahol a vár elfoglalásában Báthorynak, a magyar lovasság parancsnokaként oroszlánrésze volt.⁴

A Báthory-portré önmagában is nagyon izgalmas, de még érdekesebbé teszi, hogy ugyanekkor egy párja is készült Boldizsár útitársáról, a lengyel főnemesi család sarjáról, Stanisław Sobockiról.⁵ A két metszet, kompozícióját tekintve teljesen azonos: Sobocki, enyhén balra fordulva, szintén uralja a képet, csak kéztartása tér el némileg, ő ugyanis bal kezét a derekán nyugtatja, míg jobb kezében vízszintesen egy vezénylő pálcát tart. A feje fölött ugyanúgy a nevének kezdőbetűi és életkora látható: *S. S. AETAT 27*. Baloldalt kerek keretben címere körül jelmondata, valamint az évszám olvasható: *Et natura, et arte 1583*.⁶ A művész névjegye itt is a jobb alsó sarokba került. A háttér viszont ez esetben egységes: ezen is csatajelenet látható, balról a Sobocki-címer alatt vágató lengyel lovasság csap össze lándzsás lovasokkal. A háttérben egy vár és városrész tűnik fel. Sobocki szintén részt vett az oroszok elleni livóniai hadjárat csatáiban, és Báthory Boldizsárhoz hasonlóan Pskov ostromában is kitüntette magát. A két fiatal főnemes nemcsak a csataterén harcolt vállvetve, hanem a lengyel-orosz békekötés után is együtt maradt. A lengyel király, Báthory István megbízatásából 1582–83-ban Báthory Boldizsár

1. Hendrick Goltzius: Somlyói Báthory Boldizsár, 1583. ©Trustees of the British Museum

Franciaországba, illetve Németalföldre vezetett követséget, amelynek Sobocki volt a másik jelentős figurája.⁷

A németalföldi út során került sor a két portré megrajzolására. A művész az akkor huszonöt éves, még pályája elején járó, de már neves és felkapott Hendrick Jansz Goltzius (1558–1617) volt.⁸ Goltzius a német–holland határvidéken élő és mindkét területen működő művészcsaládból származott. Őseit a 15. század második feléig tudjuk visszakövetni, mindannyian festészettel, szobrászattal, nyomdászattal, üvegfestészettel és rézmetszéssel keresték kenyerüket. Maga Goltzius Mülbrachtban, a család eredeti fészkeiben született, de hároméves korától már Duisburgban élt, ahol üvegfestő apja, Jan Goltz munkát, majd polgárjogot is kapott. Hendrick először apja nyomdokain haladva, üvegfestészetet tanult, de tizenhét évesen váltott, nyomdász- és metszőinasnak állt, annak ellenére, hogy jobb keze egy gyermekkori égési baleset során használhatatlanná vált.⁹

Mestere a holland emigráns, Dirck Volckertszoon Coornhert (1522–1590) volt. Menekültként Coornhert az eredeti szakmájában metszőként és nyomdászként dolgozott, de valójában egy sokkal összetettebb karriert maga mögött tudó, nagy formátumú személyiség volt. Harmincévesen tanult meg latinul, s ez egy teljesen új világot nyitott meg számára. A következő tíz évben Cicero, Seneca, Homéros és mások műveit fordította hollandra, negyven éves korára Haarlem városi jegyzője lett, és kortársai politikusként, fordítóként, filozófusként, íróként és teológusként egyaránt számon tartották. Hazájából is az Orániai Vilmos melletti aktív politizálása miatt kellett menekülnie.¹⁰ Emellett a színes egyéniség mellett tanult és formálódott tehát Goltzius. A szokásos mester–inas viszonynál mélyebb kapcsolat szövődött kettejük között, így amikor 1577 tavaszán a genthi békekötést követően Coornhert visszatérhetett Haarlembe, hamarosan maga után hívta tanítványát is, akinek pályakezdését minden eszközzel segítette és megkönnyítette. A tizenkilenc éves ifjú számos városi megrendelést kapott és számos gazdag polgár rendelt tőle jól fizető portrét.¹¹ Fiatalon és nagyon ügyesen házasodott, huszonegy évesen feleségül vett egy nála kilenc évvel idősebb, gazdag özvegyasszonyt, akinek családja a helyi hajóépítő céhben meghatározó szerepet játszott. Ennek köszönhetően tudta két év múlva megnyitni saját nyomdáját és metszetboltját Haarlem egyik legfontosabb kereskedelmi utcájában, egy jó nevű aranyműves és egy ruhakészítő üzlete között. Ugyanekkor, tehát 1582-ben szerzett monopóliumot kortársai műveinek publikálására, illetve festmények metszetként való terjesztésére.

2. Hendrick Goltzius: Stanislaw Sobocki, 1583.
©Trustees of the British Museum

Már fiatalon életre szóló barátságot és munkakapcsolatot kötött a művészetére nagy hatást gyakorló Bartholomeus Sprangerrel (1546–1611), valamint Karel van Manderrel (1548–1606), akikkel a későbbiekben mintegy művészi triumvirátusként működtek a városban és alakítottak festőakadémiát. Goltzius fiatal korától kezdve tüdőbajtól szenvedett, de érdekes módon betegsége nem kettétörte, hanem kiteljesítette karrierjét. Halála előtt ugyanis mindenképpen látni akarta Itáliát, így 1590-ben családjával együtt több éven keresztül Itália különböző városaiban élt és alkotott. Itt új hatások érték, és a grafikus munkái mellett festeni is kezdett. Különösen 1600-tól jelentősek a mitológiai és vallási témájú festményei.

1583-ban tehát, amikor Báthory Boldizsár és lengyel társa Haarlembe érkezett, hogy portrét készíttessenek magukról, ennek a feltörekvő, fiatal és sikeres művésznek a műhelyében kötöttek ki. Goltzius családjának már korábban is voltak magyar kapcsolatai. Nagybátyja, Hubert Goltzius (1526–1583) szintén grafikus-nyomdászként, illetve

festőként kezdte pályáját, majd numizmatikával és történelemmel kezdett el foglalkozni. Ennek során került kapcsolatba Zsámboky Jánossal, aki egy évvel saját műve, az *Emblemata* kiadása előtt fontos szerepet játszott Hubert Goltzius numizmatikai művének 1563-as publikálásában.¹² Báthory Boldizsár nagybátyja, István lengyel király maga is gyűjtötte az antik érméket, sőt parancsot adott rendszeres kerestetésükre is, mert személyes érdeklődésén túl, fontos diplomáciai ajándéknak tartotta.¹³ Ennek ellenére sem valószínű, hogy Báthory Boldizsár a numizmatikai szálnak köszönhetően került volna Hendrick Goltzius haarlemi műhelyébe. Nagybátyja kiterjedt kereskedelmi kapcsolatokat hozott létre Lengyelország és Németalföld között, különösen Gdańsk városa, ahol sok holland emigráns telepedett meg, vált a kereskedelmi és kulturális kapcsolatok központjává.¹⁴ Báthory István is innen keltezte 1582–84 során azokat a leveleit, amelyekkel unokaöccse franciaországi és hollandiai útját készítette elő.¹⁵ Így a portrérendelés valószínűleg szintén egyik faktorán, egy amszterdami kereskedőn keresztül valósulhatott meg.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy a megrendelést Karel van Mander, Goltzius barátja megörökítette a *Hírnevés németalföldi és német festők élete* című munkájában. Eszerint Báthory Boldizsár és lengyel társa egy gazdag amszterdami kereskedő társaságában kereste fel Haarlemben Goltziust. Amikor megbeszélték a részleteket, rátértek az ár kérdésére, de az amszterdami kereskedő, aki a portrékat fizette, elszörnyedt az összeg hallatán. Azt mondta a művésznek, hogy ha ennyit fizetne, akkor az olyan gazdag lesz, mint egy kereskedő. Goltzius öntudatosan vágott vissza: „En, ha pénzem van, lehetek kereskedő, de ön az összes pénzével együtt sem lesz soha művész.”¹⁶ Ez az anekdota nemcsak a portrék keletkezéséhez szolgáltat fontos adatokat, hanem egyéb információkat is megtudunk belőle: van Mander leírta azt is, hogy az eset 1583-ban történt, azonosítható módon jellemezte a szereplőket, megadva a státuszukat és Báthory Boldizsár életkorát is. Azt is kiemelte, hogy franciaországi követésből érkeztek Hollandiába.

Maguk a portrék feltehetőleg úgy készültek, hogy Goltzius gyors vázlatot rajzolt Báthorynak és társának arcáról, majd később ehhez illesztette a teljes alakot és a háttérrel. Ezt arra alapozhatjuk, hogy Stanisław Sobocki arcképéről fennmaradt egy tollrajz.¹⁷ A ruházat viszont valószínűleg fiktív, és jelentősen hasonlít Goltzius 1581–83 közt készült más portréinak öltözékeihez. A Báthory- és a Sobocki-portré emellett jól rokonítható Goltziusnak ebben az időszakban, 1582–83-ban készített, s 1587-ig többször újra kiadott katonametszeteivel.¹⁸ Sőt

az 1586-ban indult „római hősök” sorozat darabjai, kompozíciójukat tekintve szintén ebbe a vonulatba illeszkednek.¹⁹ A félalakos, egészalakos, esetleg lovon ülő hóstípust a késő reneszánsz itáliai festészet fejlesztette ki, de Németalföldön is virágzott a hőskultusz.²⁰ A Báthory Boldizsárról készült metszet ebbe az irányzatba illeszthető.

A metszet jelentősége azonban messze túlmutat azon, hogy ez Báthory Boldizsár eddig ismeretlen és feltehetően hiteles ábrázolása. A metszet és keletkezéstörténete számos új információval szolgál, és újabb irányokat nyit a történelmi kutatásban is. Egyrészt ez alapján pontosabban meghatározható Báthory Boldizsár születési dátuma, amit eddig 1555 és 1562 közé tettünk, a kép felirata szerint viszont 1561-ben született. Emellett Boldizsár életéből 1582 és 1586 között eddig csak nagyon töredékes és bizonytalan adatokkal rendelkezünk. Az erre az időszakra vonatkozó legfőbb forrásunk Báthory Zsigmondnak egy 1589 februárjában kelt adománylevele volt. Ez Boldizsár érdemeiről megemlékezve az utazásait is felsorolta: „Tiszteletre méltó családját és rangját elrejtve, hogy szabadabban, szegénykezés nélkül az emberek közé vegyülhessen, a városokban, udvarokban, várakban, csatákban, hadakban és minden más egyéb helyen bajtársai és katonái közé könnyedén illeszkedjen, ezért szokott szolgálait és familiárisait hátrahagyva, csak két, nyelvekben jártas társával indult útnak, Germániát, Galliát, Hispániát, Itáliát, Portugáliát és más keresztény és barbár földeket így végigjárt.”²¹ Szamosközy István szerint Boldizsár a felsoroltakon kívül még Dániában, Norvégiában, Angliában és Skóciában is járt.²²

Erdélyben az 1580-as, '90-es években tehát egy áruháiban utazgató királyi rokon romantikus képe formálódik ki. 1594 után viszont Báthory Boldizsár már úgy jelenik meg, mintha Báthory Gábor előképe lenne: kiváló képességű, csatatereken sokszorosán bizonyító, tehetséges fiatalember, aki azonban szertelen és féktelen életmódjával rombolja tekintélyét és eredményeit. Királyi nagybátyja éppen ezért küldi inkognitóban külföldi útjára, hogy ott privilégiumok nélkül, kemény körülmények között, saját erejéből kelljen boldogulnia és ezáltal megkomolyodjon.²³ A Goltzius-portrétól kiinduló új kutatások révén ezekkel a beállításokkal és ferdítésekkel szemben lassan kezd kirajzolódni a valóság. Az alaposabb feltárássra váró, korábban említett holland levéltári anyag alapján is látható, hogy Báthory István maga szervezte és tervezte unokaöccse útjait, amelyek egyáltalán nem inkognitóban történtek, hanem állami megbízatásként zajlottak, és kifejezetten diplomáciai utaknak tekintették már a kortársak is. Eddig, amit forrásokkal igazolhatóan biztosan tudunk, hogy Francia-

országban, Németalföldön, Angliában, Itáliában és Spanyolországban járt többször Báthory Boldizsár követként, többnyire Stanisław Sobocki társaságában.²⁴ Ezeknek az utaknak pontos célját, menetét részletesen nem ismerjük még, a további vizsgálatoknak kell tisztázni a részleteket. Goltzius Báthory-portréja azonban jól példázza, hogy milyen

fontos a különböző tudományágak kutatásainak és eredményeinek összehangolása. A normális esetben szinte csak illusztrációként használható képi forrás ezúttal teljesen új ismereteket közvetített és új, jóval szélesebb és izgalmasabb mederbe terelte a Báthory-korra és a korszak diplomáciájára vonatkozó kutatásokat.

JEGYZETEK

1 London, British Museum, Department Prints & Drawings, 1870,0709.123 http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1476323&partId=1&searchText=Bathory&page=1; Los Angeles County Museum of Art, Department Prints & Drawings, M.88.91.423 <http://collections.lacma.org/node/171219>; Amsterdam, Rijks Museum, Nr. RP-P-OB-10-288 <https://www.rijksmuseum.nl/en/search/object?q=Bathory&p=1&ps=12&ii=2#/RP-P-OB-10.288,2>; Cambridge, Fitzwilliam Museum, Paintings, Drawings and Prints, P.7349-R, <http://www.fitzmuseum.cam.ac.uk/explorer/index.php?oid=135500> (Minden hivatkozás: 2013. augusztus 21.)

2 *Otto Hirschmann*: Hendrick Goltzius. Verzeichnis des graphischen Werkes. Leipzig 1921, Nr. 246; *F. W. H. Hollstein*: Dutch and Flemish Etchings, Engravings, and Woodcuts, ca. 1450–1700. Amsterdam 1949, Nr. 246; *Walter L. Strauss*: Hendrick Goltzius: The Complete Engravings and Woodcuts. New York 1977, Nr. 173.

3 Magyarul körülbelül: Mindenkinek a saját erénye a dísz. Ebben a formában a kifejezés valószínűleg egyetlen klasszikus latin szövegben sem szerepel.

4 Báthory István emlékezete. Szerk. Nagy László. Budapest é. n., 226–254.

5 British Museum, Department Prints & Drawings, 1854,1113.228; Rijks Museum, Nr. RP-P-OB-10.289; Fitzwilliam Museum, Paintings, Drawings and Prints, P.7350-R; Museum Boijmans Van Beuningen, BdH 24125 (PK); *Otto Hirschmann*: Hendrick Goltzius. Verzeichnis des graphischen Werkes. Leipzig 1921, Nr. 247; *Walter L. Strauss*: Hendrick Goltzius: The Complete Engravings and Woodcuts. New York 1977, Nr. 174. Érdekeség, hogy ugyanez a metszet ellenkező irányba fordítva, Simon Schootgen portréjaként szerepel a Teylers Museum online katalógusában, 1583-as dátummal, Goltzius szerzőségével. <http://teylers.adlibhosting.com/internetserver/Details/kunst/5124#> Sajnos a leírásból nem derül ki, hogy mi szerint azonosították így a képet. A névbetűk megfelelnek, de a címer nem, ez egyértelműen a Sobocki-címer. Úgy tűnik, hogy a mester újra felhasználta a metszetet.

6 Sobocki jelmondata (magyarul, szabadon: „nemcsak a természet jóvoltából, hanem emberi kéz által is”) a kora újkortól kezdve több helyütt is megjelenik, például egy lengyel krónikában (Kronika Kagnimira – Res gestae Boleslai II. Regis Poloniae). Marinus Barletius (Marini Barleti) albán humanista (kb. 1450–1512/13) Shkodra ostromáról és Kasztrióta György életéről írott művében (Marini Barletii Scodrensis sacerdotis de Scodrensi obsidione et expugnatione, Venetiis 1504, 242 recto), il-

letve több tankönyvben. Az idézet azonosításában Kiss Dániel segítségét köszönöm.

7 Stanisław Sobocki (1556–1589) Tomasz Sobocki kancellár (1508–1547) közeli rokona volt. Báthory livóniai háborúiban a lengyel huszárok kapitányaként tűntette ki magát. Tagja volt a máltai lovagrendnek. 1582 és 1585 között több diplomáciai küldetésben vett részt Báthory Boldizsár oldalán. 1588-ban III. Zsigmond oldalán harcolt a byczynai csatában, ahol Báthory Boldizsár a Krakó felmentésére küldött erdélyi segédhadakat vezetett. Fényesen induló pályafutását korai halála szakította meg. *Paweł Dembiński*: Stanisław Sobocki. In: *Polski Słownik Biograficzny*. Kraków 1999–2000, XXXIX., 554–555. Sobocki halála után egy évvel jelent meg Jan Konarski poznańi kanonok gyászbeszéde, amely sajnos kevés életrajzi adatot tartalmaz. Az oráció Sobocki török- és oroszelleni harcait és európai peregrinációját méltatta. Digitális kiadása: <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/doccontent?id=9205&from=FBC> Itt szeretném megköszönni Szymon Brzeziński segítségét.

8 A Goltziusra vonatkozó irodalom 2002-ig összegyűjtve: *Stephen Goddard*: Virtuosity in 16th Century Printmaking (Dürer and Goltzius). Working bibliography. <http://www.people.ku.edu/~goddard/virtuosity/virtuositybib.htm> A legújabb és legteljesebb bibliográfia: *Lawrence W. Nichols*: The Paintings of Hendrick Goltzius (1558–1617). A Monograph and Catalogue Raisonné. Aetas aura XXIII. 2013. Goltziusnak az angol filmrendező, Peter Greenaway is emléket állított: *Goltzius and the Pelican Company* (2012).

9 *Irene van Thiel-Stroman*: ‘Hendrick Jansz Goltzius’ under: Biographies 15th–17th century. In: *Painting in Haarlem 1500–1850. The Collection of the Frans Hals Museum*. Eds. Neeltje Köhler – Koos Levy-van Halm – Epo Runia. Ghent: Ludion Ghent, 2006. Goltzius életrajzi adataihoz elsősorban ennek internetes kiadását használtam. http://www.dutchinrome.com/sites/all/files/users/moderator/bio_goltzius_def_nk_met_logos_en_verantwoording.pdf

10 Legteljesebb életrajza: *The Life and Work of Dirck Volkertszoon Coornhert*. Amsterdam–New York 2004.

11 Az 1570–80-as években készített polgári és nemesi portréi jellemzően keretbe foglalt mellképek vagy háromnegyedes állóképek voltak, s jelentősen különböztek az ekkor készített katonai vonatkozású portréitól. Számos példa erre: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/search.aspx?searchText=hendrick+goltzius

12 A művet Ferdinánd császárnak ajánlották. *Gábor Almási*: *The Uses of Humanism*: Johannes Sambucus

(1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589), and the Republic of Letters in East Central Europe. Leiden 2009, 156.

13 Petrichevich Horváth Kozma jelentése. s. d., s. l. MOL P 707, Zichy cs. lt. fasc. 516. nr. 02605.

14 *Ludwik Boratyński*: Stefan Batory, Hanza i powstanie Niderlandów. Przegląd Historyczny VI. 1908, 1–3; *Andrzej Borowski*: Iter Polono-Belgo-Ollandicum. Cultural and literary relationships between the commonwealth of Poland and the Netherlands in the 16th and 17th centuries. Kraków 2007; Codart zeven: Dutch and Flemish art in Poland, Congress, Utrecht, 7–9 March 2004 tanulmányai. Codart VIII. June/2004, 13–26.

15 Báthory István levelei, 1582. október–1584. szeptember. Nationaal Archief, Den Haag, Regeringsarchieven Geünieerde Provinciën I, 1576–1588, nummer toegang 1.01.01.01, inventarisnummer 154. Itt szeretném megköszönni Kees Teszelszkynek a cikkhez nyújtott önzetlen segítségét.

16 *Karel van Mander*: Het schilder-boeck. (Facsimile van de eerste uitgave, Haarlem 1604) Utrecht 1969, fol. 286 verso. http://www.dbnl.org/tekst/mand001schi01_01/mand001schi01_01_0260.php A holland szöveget Kees Teszelszky fordította. – Karel van Mander könyvének több részletét lefordították magyarra, az itt idézett rész azonban mindegyikből hiányzik: Karel van Mander: Hír-neves németalföldi és német festők élete. Válogatta *Végh János*, a jegyzeteket összeállította *Urbach Zsuzsa*. Fordította Szondi Béla. Budapest 1987; előzőleg Garas Klára közölte a mű néhány részletét: Kortársak a németalföldi festőművészetről. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta *Garas Klára*. Budapest 1967. L. még: Emlék márványból vagy homokkőből. Öt évszázad írásai a művészettörténet történetéből. Válogatta, fordította és az előszót írta *Marosi Ernő*. Budapest 1976, 37–38, 183–184.

17 Krétarajz, amelyen Sobocki jobbra néz, széles körgallért visel és bal fülében fülbevaló lóg. Rijks Museum, Nr. RP-T-1884-A-332(R) [https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-T-1884-A-332\(R\)](https://www.rijksmuseum.nl/en/collection/RP-T-1884-A-332(R)) Otto Hirschmann szerint Báthory Boldizsárról is készült mellkép, de ezt egyelőre nem találtam meg, és számomra nem világos, hogy ez is egy előzetes krétarajz lehetett, vagy a Goltzius-féle állókép alapján készített másolat. *Otto Hirschmann*: Hendrick Goltzius, Verzeichnis des graphischen Werkes, i. m. Nr. 246.

18 http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/search.aspx?searchText=hendrick+goltzius Külö-

nösen a British Museum Nr. D,5.248; Nr. 1854,0708.39. A korabeli holland katonabrázolásokról I. *David Kunzle*: From Criminal to Courtier: The Soldier in Netherlandish Art 1550-1672. (History of Warfare, 10) Brill, 2002. 187–203.

19 http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/search.aspx?searchText=hendrick+goltzius+1586

20 Ebben nagy szerepe volt Tiziano Vecellio velencei festőnek. Lásd: V. Károly lóháton, 1548. Prado. In: *André Chastel*: Itália művészete. Ford. Illyés Mária – Hap Béla – Harsányi Zoltán. Budapest 1973, 162; *Olaf Mörke*: Die Annäherung im Tod. Begräbnisse für fürstliche Statthalter und bürgerliche Militärs in der niederländischen Republik des 17. Jahrhunderts. In: Macht und Memoria: Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Frühen Neuzeit. Hrsg. Mark Hengerer. Köln–Weimar–Wien 2005, 187–209. Ezúton köszönöm Szabó Péter és Mikó Árpád értő tanácsait.

21 Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării-Românești. III. Publ. *Andrei Veress*. București 1931, 158–163.

22 Szamosközy István történeti maradványai. I. Szerk. Szilágyi Sándor. Budapest 1876, 213.

23 A legerőteljesebben Somogyi Ambrus közvetítette ezt a képet. *Somogyi Ambrus*: Báthori Zsigmond első éve. In: Erdély öröksége (Erdélyi emlékirók Erdélyről). II. Sárkányfogak 1572–1602. Szerk. Cs. Szabó László – Makkai László. Budapest é. n. [1942], 62–79.

24 Általában: *Ludwik Boratyński*: Stefan Batory I plan ligi przeciw Turkom (1576–1584). Kraków 1903, 139–151; *Kazimierz Dopierala*: Stosunki dyplomatyczne Polski z Turcją za Stefana Batorego. Warszawa 1986. Az 1584. évi spanyol út: *Ryszard Skowron*: El espacio del encuentro de los confines de Europa. España y Polonia en el reinado de Felipe II. In: Congreso Internacional Felipe II (1598–1998), Europa dividida, la monarquía católica de Felipe II (Universidad Autónoma de Madrid, 20–23 abril 1998). Madrid 1998, 881–890; *Adam Kucharski*: Las peregrinaciones a Santiago de Compostela a la luz de los relatos polacos (hasta finales del siglo XIX) Itinerarios, XI. 2010, 108; Sobocki feljegyzése 1586-os spanyol útjukról: Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku, manuscrito 1708: 34. Spanyol, angol és németalföldi utak: *Jerzy Besala*: Stefan Batory. Poznań 2010, 424–425. Az angliai út: *Jan Kasprzak*: A Riddle of History: Queen Elizabeth I and the Albertus Laski Affair. The Polish Review XIV/2. 1969, 66.

HENDRICK GOLTZIUS: PORTRAIT OF BALTHASAR BÁTHORY DE SOMLYÓ, 1583

This standing, full length portrait of Balthasar Bathory was produced in 1583 in Haarlem by Hendrik Goltzius, who was at the beginning of his career at the time. On the engraving Bathory is depicted in a French dress, with his initials and age above his head, his coat of arms in the top right corner lettered around with his motto and an inscription in the lower left corner, identifying the author of the engraving with the text “H. Goltzius fecit”. In the background we can see a scene that relates to hunting and war at the same time – referring to the well known

passion Bathorys had for hunting, as well as Balthasar’s successes in the Livonian war over the Russians.

We can reconstruct the story of the creation of the engraving from the work of Goltzius’ friend and colleague, Karel van Mander. During the creation of this engraving another one was also produced, showing Balthasar’s companion and fellow officer, the Polish noble Stanisław Sobocki. We also know that between 1582 and 1583, Goltzius produced a series of full length engravings featuring officers of the Army of the Lower Countries.

The significance of this picture transcends the fact that it is the only known portrait of Balthasar Bathory and that it is most likely an authentic likeness of his. The history of its creation sheds light on several unknown details of his career, opening new doors for historical research. As such, it allows us to determine his date of birth (1561), previously unknown, and also to fill his life between 1582 and 1586 with details, of which next to nothing was known until now. The most important new information is that during this period he led several embassies with the above mentioned Sobocki to Spain, France and the Lower Countries, in the service of Stefan Bathory, his uncle and the king of Poland.

HORN Ildikó, történész, tanszékvezető, Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Középkori és Korai Újkori Magyar Történelmi Tanszék / Historian, Head of Department, Eötvös Loránd University, Faculty of Humanities, Department of Medieval and Early Modern Hungarian History, hornildiko@gmail.com

Kulcsszavak: Somlyói Báthory Boldizsár, Stanisław Sobocki, Hendrick Goltzius, Karel van Mander, arckép / *Keywords:* Balthasar Báthory de Somlyó, Stanisław Sobocki, Hendrick Goltzius, Karel van Mander, portrait